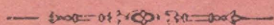

ქ.-შ. წერა-კითხვის გამავრც. საზოგ. გამოცემა № 90.

სექციის გამოცემა 10/108.

ილია ჭავჭავაძე

სარჩოზელუზელ

თბილისი

მსწრაფლ-მბეჭდავი „ცხოვრება“ გაბაევის ქუჩა, № 4.

1915

ს ა რ ჩ მ ბ ე ლ ა გ ე დ

ზატარა ამაჰვი

I

შუა ზაფხული იყო. მინდვრები და ქედები გოლვას სულ მთლად გადაეჰკნო და ფერი ეცვლევინებინა. იმ დღეს, რა დღიდანაც ვიწყობთ ჩვენს ამბავს, ასეთი ცხარე მზე სწვავდა ქვეყანასა, ასეთი პაპანაქება იდგა, რომ დედამიწას ბული ასდიოდა, თითქო გახურებული თორნეაო. კაცი სიცხისაგან დაოსებული ძლივს სულს იქცევდა. ამისთანა დღეს საქონელ გამოშვებულნი ღვინის ურმები იდგნენ მწკრივად ლოჭინის ხევის პირს. ხევში წყალი გოლვისაგან ისე მილუღლიყო, რომ ძლივსლა მოიპარებოდა ქვების შორის რიყეზედ. საცოდავი მეურმეები, ქანც-გაწყვეტილნი სიცხისაგან, გულდაღმა გაშოტვილიყვნენ კონკილაზედ აყენებულ ურმებ ქვეშ. ყველას ეძინა,— მარტო ორიოდ ბიჭი, კალთებ აწეულნი, იდგნენ გუბის პირას და ხის ჯამებით ასხამდნენ წყალს პირ-დაღებულს, დასიცხულს კამეჩებსა, რომელნიც გუბეში ეყარნენ. აქედ პატარა მოშორებით თავი მოეყარათ ხარებსა, ჩამდგარიყვნენ გუბის პირას, თვალეზ-დახუჭვილნი იცოხნებოდნენ და კუდით იგერიებდნენ მოუსვენარ ბუზებსა.

მზე გადიხარა; თბილმა შეგუბებულმა ჰაერმა მოძრაობა დაიწყო. იმ ენა-ჩაფარდნილმა ადგილმა გაიხმაურა. აიშალნენ მეურმეები თვალების ფშვინებითა; პირზედ წყალი შეისხეს და შესაბამელად მორეკეს საქონელი, რომელიც სიციხის გატეხაზედ მინდვრად გასულიყო და სცოხნიდა გოლვისაგან გამხმარს ბალახსა. „ჰოო, ხიო, პატრონ ძაღლო,“ და სხვა ამისთანა და ამაზედ უარესიც ისმოდა მეურმეების ხმაურობაში. როცა შეაბეს და წინა მეურმემ შოლტი გამართა, რომ ხარებს გაუტყლაშუნოს და დასძრას ურემი, მაშინ უეცრად ხევის ყურედამ ორი ყმაწილი გამოვიდა გზაზედ. ორივეს ტანზედ სალდათის მაუდის „კურტკები“ ეცვათ. ერთს მათგანს თავზედ ეხურა უშველებელი ჩერქეზული ქუდი. ქუდი ისე ჩამოფხატოდა თავზედ, რომ ცხადი იყო, ქუდის პატრონი სხვა ყოფილა და მხმარებელი სხვაა. მეორეს ეხურა სალდათური უწინდებური უკაზიროკო ქუდი.

ჩერქეზულ ქუდიანი თექვსმეტ-ჩვიდმეტის წლისა იქნებოდა, მეორე ან თოთხეტისა, ან ხუთმეტისა. უფროსის სახე არ იყო ძალიან მარილიანი: იმისი სხარტე და ფირფიტა ნიკაპი, იმისი წვრილი, სწრაფი და მოუსვენარი თვალი, ჩქარ-ჩქარი თვალთა ხამხამი ცხადად ამბობდა, რომ ამ კაცის კანში რაღაც უფხო გულია დამალული. მეორე, — უმცროსი უფროსსა ჰგვანდა კიდევ და არცა ჰგვანდა: ჰგვანდა ზოგიერთ სახის ასოს მოყვანილობაში, მაგრამ უფრო მარილიანი იყო. ამისი შავი და ღრმა თვალები მკვანედ გამოიყურებოდნენ. წარბ-შეკრული იყო და გულ-დახურული, თითქო რაღასაც ითმენსო და თავის-თავს ძალას ატანსო, შინაგანი ამღვრეულობა არავის ამცნოსო. პირველი იმისთანა იერის ყმაწილი იყო, რომ კაი კაცის

კვალზედ წავიდოდა, შესამჩნევი არა იქნებოდა—რა, ავის კაცის კვალზედ დადგებოდა—ქურდ-ბაცაცობის მეტს ვერაფერს ვერ შესძლებდა. მეორეს კი სხვა ნიშან-წყალი ჰქონდა.

— გამარჯვება თქვენი, უთხრა მეურმეებს უფროსმა.

— აი, გაგიმარჯოთ,—მისცეს პასუხი.

— თქვენ უთუოდ ქალაქს მიდიხართ.

— გამოცანა გერგება, დაუძახა დაცინებით ერთმა მეურმემ.

უფროსმა ღიმილით ჩამოართვა ეს დაცინება და ლაქუციტაც.

უმცროსმა უფრო წარბი შეიკრა და რისხვამ ელვასავით გაურბინა სახეზედ, მაგრამ თავი მალე შეიკავა. ეტყობოდა, რომ გულის მოძრაობას მოერია.

— აი დალახვრა ღმერთმა ავი კაცი!—წამოიძახა უფროსმა: ჩვენ თუქრუმიშის სკოლაში ვიყავით, ჩვენ ორნივე ძმები ვართ, თავადიშვილები...

— ბეჟან! დატუქსვის ხმით დაუძახა უმცროსმა თავის ძმას და ისეთის თვალით შეხედა, რომ სიტყვა გააწყვეტინა. ეტყობოდა, რომ უმცროსს რალაც სიტყვა თავისის ძმისა არ მოეწონა და გაწყრა. ბეჟანმა თუმცა სიტყვა გაწყვიტა, მაგრამ მალე მოუტრიალდა გაწყვეტილს ამბავს და ძმას ყური აღარ ათხოვა.

— ჩვენ ორნივე ძმები ვართ, თავადიშვილები, განაგრძო ბეჟანმა: მამა-ჩვენმა ქალაქიდან ერთი თუმანი გამოგვიგზავნა, როცა დაგითხოვონო, ერთი რუსის პოვოსკა დაიჭირეთ და წამოდიეთო. ჩვენც,—აი ამოაგდო ღმერთმა ავი-კაცის ქოქი,—ერთს რუსს გაურიგდით, რვა მანეთი მივეციტით, რომ ქალაქში ჩავეყვანეთ. წამოგვიყვანა, გზაზედ დუქანში დაგვეთრო, გადმოგვყარა პოვოსკიდან, თითონ შინ

დაბრუნდა და ჩვენ ასე გამოგვისტუმრა. ჩვენი ბარგი და რვა მანეთი ფული თან გაიყოლა იმ სულ-ძაღლმა.

უმცროსი მთლად აირია. მიტრიალდა, ზურგი მეურ-მეებს და თავის ძმას შეაქცია, დაიწყო უაზროდ ყურება და მერე დაჯინებით დააცქერდა ჩამავალს მზესა.

— ერთი ასეთი ბუზმენტიანი ჩოხა გაიყოლია თან ჩემი, რომ ხუთ თუმნადა ღირდა,—დაიწყო ისევ უფროსმა: ჩოხას ჯანი გავარდეს, ის ძველი და სხვა ახალი: მამა-ჩვენი შემძლებელი კაცია...

უმცროსი მოუტრიალდა ძმას უფრო გულ-ამღვრეუ-ლი და გაჯავრებული, ვიდრე წინად.

— ბეჟან, გეყოფა, კარგი!.. უთხრა უმცროსმა თით-ქო წყრომითაც და ვედრებითაც.

ბეჟანმა მაინც კიდევ ყური არ ათხოვა და მოჰყვა ისევ თავისებურად:

— ორის ღლის უკმელები ვართ. ცუდი საქმე დაგვ-მართა იმ ოჯახ-დაქცეულმა. აბა ეხლა რა უნდა ვქნათ ამ უცხო ქვეყანაში?

— ვაი ჩემს გაჩენას! უპასუხა ერთმა დროულმა მეურ-მემ: უცხო ქვეყანაში რად იქნებით!.. ასე გონია, სათათ-რეთში იყვნეთ!.. ეს ქვეყანა საქრისტიანო საქართველოა. პურსაც გაჭმევთ, ღვინოსაც დაგაღვინებთ და კაი ქეიფსაც გაგაწევინებთ. ვაი ავ-კაცს, რომ თქვენი ცოდვა აუღია, თორემ თქვენ რა გიჭირთ? ასე ჩაგიყვანთ ქალაქშია, რომ ქარიც არ მოგადინოთ.

უმცროსს წარბი გაეხსნა, მოღრუბლულს სახეზედ რაღაც სიამოვნების ფერმა გადაჰკრა. ერთობ, მისის სახის მეტყვე-ლებამ განცვიფრებული სიხარული გამოსთქვა, თითქო ადამიანის გულ-კეთილობას პირველად შეხვდაო და უკვირსო.

იმ დროულმა კაცმა გახსნა ხურჯინი, ერთი შოთი

ერთს მისცა, მეორე—მეორესა და ერთი ჩარეკა ღვინოც ჩამოუსხა პატარა ტიკჭორიდან.

— ვაი შენს პეტრეს! დაიწყო ისევ დროულმა: ჩვენ დალოცვილს ქვეყანაში შიმშილით ლეკიც არ მომკვდარა, თქვენ რად შეგშინებიათ? შეექცით, შვილო! ეხლა კი ამ მშრალს პურს პურად-ძვირობაში ნუ ჩამოგვართმევთ, ამაღამ კი ასეთს ცხერის მწვადებს გაჭნევთ, რომ ხონთ-ქარმაც კი ტუჩები ილოკოს.

პეტრემ დაისო ორნივე თავის ურემზედ; წასვლა უთხრეს წინა მეურმესა. დაიძრა ქარვანი ურმებისა. ამტვერდა მშრალი გზა.

იმავე დღეს გლეხის ვახშმობის დროს ამ მეურმეებმა ქალაქის პირში გამოუშვეს ურმები, რადგანაც ღამე იყო, და ქალაქში ღამის ხარჯს საქონლისას მოერიდნენ. მეურმეებმა თითო-თითო ღერი შეშისა შორიდან წამოღებული გადმოიღეს ურმებიდან და ცეცხლი დაანთეს. პეტრემ შესწო მწვადი თავის პატარა სტუმრებისათვის და როგორც შეეძლო გაუმასპინძლდა. ვახშამი სჭამეს. დაღალულნი მეურმეები დაეყარნენ და ძილს მიეცნენ. საქონელი-მინდორზედ საძოვნელად გაიშალა. ღამის მეხრეები გვერდთ ედგნენ ყარაულად. პეტრემ ყმაწვილებს ქვეშ გაუშალა თავისი ნაბადი და უთხრა:

— თავადიშვილები ხართ, ჩვენსავით ცარიელ მიწაზედ გდებას ვერ აიტანთ.

ყმაწვილები დაწვნენ, პეტრეც შორი-ახლო მიეგდო და მკვდარსავით დაიძინა.

გათენდა ტრედის ფრად. მეურმეები აიშალნენ, მაგრამ ჩვენმა პეტრემ თავისი სტუმრები თავის ადგილას ველარა ჰნახა. მიიხედ-მოიხედა და თვალი ველარსად ვერ მოჰკრა.

—ვაი შენ ჩემო თავო! დაიძახა ბებერმა პეტრემ, რაკი გული დააჯერა, რომ ყმაწვილები გაპარულან: აკი არ მომატყუეს ეს დროული კაცი! გაპარულან წაიღებდნენ რასმეს!..

იკრა პეტრემ ჯიბეს ხელი და ორივე მოჭრილი ჰქონდა. კეთილმა ბერი-კაცმა გულ-ნაკლულად ჩაიცინა:

— აკი იმ ძუძუ-მწოვრებმა არ გამქურდეს ეს დროული კაცი! სთქვა ღიმილით და თაკილითაც პეტრემ: ჩემზედ ახია: ისე როგორ დავიძინე, რომ ვერც კი გავიგე. აი დაღახვრა ღმერთმა სიბერე! არა, შვილო, ეხლა ჩემი შვილდი უნდა ძირს დავდო. ტყუილად კი არ მეუბნებოდა ჩემი უფროსი შვილი: მამი,—დაჰბერდი, შორს გზაზედ მეურმოებაში ველარ გამოდგებიო. აკი ველარ გამოვდეგ, მე კი მეგონა აღზევანსაც წავალ-მეთქი კიდევ მარილზეო. ჰაი ტა, ტა, ტა... დავბერდი, დავჩაჩანაკდი... სირცხვილით შინ როგორღა მივიდე. მეურმე კაცი, ქალაქს მიმავალი ღვინის ურმით, გამქურდეს! მერე ვინა? ძუძუთა ბავშვებმა!.. ჯიბე მომჭრეს, ჯიბე. ვაი შენ ჩემო თავო!

— ბევრი წაიღეს? ჰკითხა ვილაცამ.

— სამი და ათი შაური,—მიუგო პეტრემ. აქ, შვილო, სავალალო ეგ კი არ არის, მაგას ვინა სჩივის. ეს სირცხვილი როგორ ვჭამო, როგორ! უსუსურმა ბავშვმა გამქურდა. ვისაც ვეტყვი, დამცინებს, ჯალაბსაც კი სიცილად არ ვეყოფი, მეზობლები ჯავრით გამხეთქენ. ბიჭო, მძინარეს ჯიბეები დამაჭრეს!.. არა, შვილო, რაკი ქართველმა რუსული შლაჰკა დაიხურა, იმის საქმე წასულია. ფუ. ეშმაკს! მერე ვინა? ჯერ ტუჩებზედ დედის რძე არა ჰქონდათ შემშრალი... ეს დროული კაცი... აი ტაი, ტაი, ტაი! ღმერთმა იმათ კი შეარგოთ და მე კი ეს სირცხვილადაც მეყოფა და სიცილადაც.

გაიქნია თავი ისეთის ღიმილით, თითქო ხუმრობაში ატარებსო ამ საქმეს, მაგრამ გულში კი მართლა სცხვენოდა.

II

გავიდა ოთხი წელიწადი. ზაფხულის პირი იყო. პეტრე, უწინდელზედ უფრო მიბერებული, ქალაქს მიდიოდა, წისქვილის ქვეები უნდა ეყიდნა. მაგრამ როგორ მოდიოდა? იმავე თავმოწონებით, როგორც უწინ, ხოლო ეხლა სხვა მიზეზი ჰქონდა თავ-მოწონებისა. მას აქედ, რაც ის ხიფათი შეემთხვა, ხელი აიღო მეურმოებაზედ— ეხედავ, აღარ ვარგევარო, ეუბნებოდა ხოლმე თავის შვილს გულის ტკენითა. ეხლა ამის ღვინის ურემზედ მისი უფროსი შვილი უჯდა და ხარ-კამეჩის ისა ჰხმარობდა. თითონ კი გადაებოტნა უშველებელ სავსე რუმბზედ და ყეინსავით გამოჰიმული იჯდა. გზის მამალი*) ამის შვილის ურემზედ დაესვათ, პირველობაც ურმის ქარვანში ამის შვილისათვის მიეცათ. პეტრეს ეს ამისთანა პატივი შვილისა და ტოლებში თავ-გამოსაჩენი ამბავი ძალიან უხაროდა და თავი მოსწონდა. უხაროდა და ჰფიქრობდა: შინ რომ მივალ, ჩემს ბებრუცანა ჯალაბსაც ვახარებო ჩვენის შვილის გაპატრონებასაო.

*) ურმის ქარვანი რომ წავა შორს მანძილზედ, ერთ-ერთ ურემზედ მამალს დასძენ ხოლმე, რომ მამლის ყივილმა გათენება შეატყობინოს ქარვანსა. მეურმეების საათი გზაზედ —მამალია. უფრო ხშირად ვისაც პირველობა აქვს ქარვანში, მამალიც იმას უზის ხოლმე. ურმის ქარვანში პირველობა, ესე იბი, წინა ურმას მეურმოება, გლეხობაში სასახელოა, რადგანაც მარტო კარგს, გზის მცოდნეს, ფიზიკელს, სანდო მეზრეს და კაი ხარ-კამეჩის პატრონს ანდობენ ხოლმე მაგ პირველობას.

პეტრეს ქალაქში ერთი ორიოდ დღე მოუგვიანდა ქარვანიც დაბრკოლდა რაღაც საქმეზედ და ჯერ არ აპირობდა ქალაქიდან დაძვრას. ბოლოს სთქვეს: დღეს საღამოზედ მზე რომ გადიხრება, უნდა ქარვანი დაიძვრასო. პეტრემ ნაყიდი წისქვილის ქვები დაუდო ურემზედ და ბაქში მიიტანა, საცა ქარვანი იყო გამოშვებული. შუა დღეც მოტანებული იყო და იმ საღამოს გასვლას აპირებდნენ. პეტრემ სთქვა: მაინც საქმე არა მაქვს-რაო, მოდი ერთი ავლაბრის მოედანზედ გავალ, ქვეყანაა, შევიტყობ რასმესო. მოედანზედ ხალხი ირეოდა როგორც ყოველთვის. ბევრგან ჯგუფ-ჯგუფად იდგნენ და ჟრიაშული და ყაყანი გაჰქონდათ. პეტრეც ერთს ამ ჯგუფში გაერია, ერთი შევიტყო, რას ყაყანებენო. აქ გაიგო, რომ ზარბაზანი გავარდება თუ არა, მახათაზედ ერთს კაცს ჩამოარჩობენო. პეტრეს თავის დღეში არ ენახა ეს ამბავი. გულმა ძალიან გაუწია იქით.

„ბევრი ვაი-ვაგლახი მინახავს ჩემს სიცოცხლეში, სთქვა გულში: მოდი ესეც ვნახო.“

სთქვა და გაჰყვა ხალხს, მახათაზედ მიმავალს. მახათაზედ ბუზსავით ხალხი ირეოდა. იქ თავში, ერთს განაპირებულს ადგილს სარჩობელა გაეპართათ და გარეშემო ჯარი ედგა. წინ ფართო მოედანი ხალვათად იყო, არავის არ უშვებდნენ ახლო. პეტრემ მიიხედ-მოიხედა, ჰნახა ამოდენა ხალხი, კაცი და დადა-კაცი, და გაუკვირდა.

„ვთქვით, კაცები ჩემსავით თამაშად მოსულანო, ამ დედაკაცებს რაღა ღმერთი გასწყრომიათო, ეგრე თავი მოუყრიათ! რა მაგათი საქმეაო“.

ბოლოს ამაზედ დადგა, რომ სწორედ ტყუილი რამ თვალთ-მაქაცობა იქნება ჯამბაზისაო.

„არც ეგ არის ურიგოო, სთქვა გულში პეტრემ: ეგ

კარგიც იქნება, თორემ მართლა კაცის ჩამორჩობა აბა რა სანახავიაო? კატა ხომ არ არის, აიღო და ჩამოჰკიდო; რაც უნდა იყოს, ღვთის სული ადამიანია. კიდეც იმიტომ ამოდენა მანდილოსანს თავი აქ მოუყრია. დედა-კაცის თვალი მსუნავია თვალთ-მაქცობაზედ... ახლა იმ სომეხმა რომ მომატყუა, კაცს არჩობენო, რა გაიტანა? აქაო და სოფლელია, მალე მოტუვდებაო, ვთქვათ, რომ მოვტყუვდი, მითამ რაო? თამაშას ხომ ენახავ... ღვთის წინაშე კი, იქავ რომ მცოდნოდა თვალთ მაქცობას ითამაშებდნენ, იქნება არც წამოვსულიყავ, აი! ჰაი, ჰაი, კაცის გული მაღია, მალი ცოდვის საქმეზედ. კაცის დარჩობის სანახავად გამოუქნელ მოზვერსავით კი გამომიწია და!... ამ პატარა გულში რამოდენა ცოდვა და მადლი ტრიალებს“.

ბევრს რაღაცაებს მოსთქვამდა გულში ჩვენი უსაქმო პეტრე, სრულად დარწმუნებული, რომ აქ თვალთ-მაქცობა რამ იქნება, თორემ დედაკაცებს აქ ან რა ხელი აქეთო, ან ვინ მოუშვებდაო.

ბოლოს, ვიღაცამ გაიხმაურა: „მოჰყავთ, მოჰყავთო“. მიიხედა პეტრემ, ჰნახა, რომ სათდათებს ერთი ვიღაცა რუსულ ფარაჯაში გახვეული კაცი მოჰყავთ.

— ჰა, პეტრევ!.. არიგებდა პეტრე თავის-თავს: არ გაბრიყვდე, ეშმაკმა არ გაცდინოს, მართალი არ გეგონოს!.. ეგ სულ მაცდურობაა, იტყვიან სოფლელია და მოტყუვდაო.

მაინც კი გაიწია, რომ ახლო ჰნახოს. იმდენი მიძვრა-მოძვრა ხალხში, რომ გაინაპირა თავი. სალდათებმა ზედ გვერდზედ ჩამოუარეს და ჩამოუტარეს ფარაჯაში გახვეული კაცი.

— „აი დალახვრათ ღმერთმა! სთქვა თავის-თავად პეტრემ: მართლა სალდათებს არა ჰგვანან, ე! რა რიგ

ჩაუტყვევიათ! ი თოფების ჭერაც რომ უსწავლიათ!... რას არ მოიგონებენ ე ქალაქის ბიჭები! დახე სულ რუსის ბიჭებსაც. რომ ჰგევანან.

ამ ლაპარაკში რომ იყო, თვალი მოჰკრა ფარაჯაში გახვეულს. ის იყო ოცისა თუ ოც-და-ერთის წლის ყმა-წვილი ბიჭი. წვერ-ულვაში ახლად გამოშვებული ჰქონდა და ლეკურად დაყენებული. სახეზედ ზაფრანის ფერი ედო. პეტრეს რალაც ფიქრმა გაუბრინა გულში.

— „რა ვქნა? ეს ბიჭი მეცნობა. ღმერთო, მომაგონე სად უნდა მენახოს? ჰკითხა ამაოდ თავის-თავსა, ამაოდ იმიტომ, რომ ვერ მოეგონა, სად ენახა.

— „ეჰ, ქალაქის ბიჭი იქნება ვინმეო, სთქვა ბოლოს: ბაყეებში ღლეში ათასი კაცი შემოდის და გადის, იქნება იქ მენახოს და გულში ჩამრჩენოდეს, ვინ იცის? არა, რა რიგად გაფითრებულა, მითამ და მართლა არჩობენ. ჯამბაზი თითონ ეს იქნება სწორედ. არა, შეილოს, ვერ მომატყუებთ!.

— ვუი, ვუი შენს დედას!... — იძახოდნენ მანდილოსნები, — რა ახალგაზდა ბიჭი ყოფილა!..

პეტრეს გაუკვირდა ეს ძახილი.

— აი, დედა-კაცები არ არიან, თმა გძელი და ჭკუა მოკლე, სთქვა თავ ს-თავად პეტრემ: რა მალე მოტყუედნენ. ზომ თითონაც სუყველანი თვალთ-მაქცები და კუდიანები არიან, მაგრამ აჰა... ეგენიც კი ტყუედებიან. მაგრამ იქნება ამათ ჩემი გაბრიყვება უნდათ, სოფლელიაო. ჰა, პეტრევ!.. თავს გაუფრთხილდი, არ გაბრიყვდე!.. არ შერცხვე ეს დროული კაცი; ამოდენა ჯარ-ჯამათის სასაცილოდ არ გაიხადო თავი. დასწყევლოთ ღმერთა ეს ქალაქელები, კაცი თუ ქალი, რა მალე შეგვატყობენ ხოლმე სოფელ კაცს, თიოქო შუბლზედ გვეწეროს.

— რა გენაღვლებოდა, შე უბედურის დღისაგ! ამბო-

ბდა ერთი დედა-კაცი ჩადრში გახვეული: შენთვის ყოფი-
ლიყავ და ამ დღეში არ ჩავარდნილიყავ. ვაი შენს დე-
დასა, შე საცოდავის შვილო!

— დიაღ, მოჰყევ ენა ჭარტლობას, ამბობდა გულში
პეტრე: სწორედ დაგიჯერე აი არა, აქაო და სოფლელი
ვარ, არ გამაბრიყვო კი, თუ ღმერთი გწამს...

— ეგა სთქვი, და! მაგრამ კაცის წერა რაც იქ-
ნება, ის არის, უპასუხა მეორე დედა-კაცმა: საცოდავი
წერას აუტანია. მაგრამ ეგ ხომ მოკვდება და წავა, ვაი
მაგის მშობლების ბრალი, რა ცეცხლში ჩაცვივიან! ღმერ-
თო, დაიხსენ ყველა ქრისტიანი.

— ბიჭოს! სთქვა გულში პეტრემ: პირობა შეუ-
კრავთ, თუ ღმერთი გასწყრომიათ. აქედან მოვშორდე, თო-
რემ ერთს სირცხვილს მაჰმევენ ეგ კუდიანები. მე და
ჩემმა ღმერთმა.

სთქვა და ადგილი გადინაცვლა.

მივიდა და ჩადგა ახლა სულ სხვა ჯგუფა-ხალხში.
აქაც დედაკაცები ბლომად იყვნენ. ერთი გული ეუბნე-
ბოდა, მოდი ვკითხავ, რა ამბავია, მეორე კი ეუბნებოდა,
სირცხვილია, დამცინებენო.

— რა ახალ-გაზდაა ეგ უბედურის შვილი! სთქვა
ერთმა დედა-კაცმა: ჯერ დღე სწორედაც არ გასთენებია
და ეგრე ადრე და მალე კი უნდა მზე დაუბნელდეს.

— რა თონეში უნდა იწოდეს ახლა ამისი დედის
გული, ღმერთო, მაგისტანა დღეს ნუ შემასწრობ!— დაუ-
მატა მეორემ და ჩაიკრა გულში ხელი.

— აბაიმე, აბაიმე!.. სთქვა გულში პეტრემ ეხლა კი
ცოტა წყენითა: ჩემზედ მოიცალა ამოდენა ხალხმა, თუ
რა ამბავია ჩემს თავს. ესე მალე როგორ შეკრა ყველამ
პირობა!.. ახა ღმერთო ჩემო! კარგია არა ვკითხე. აბა

კიჟინას დამცემდნენ, აი! ჰა, პეტრე, გაფრთხილდი, არ გაგაბრიყვონ, სასაცილოდ არ გაიხადო თავი. აი უსაქმურ ხალხს რომ იტყვიან, ეს ქალაქელები არიან: დასწყევლოთ ღმერთმა, ყველამ ჩემზედ არ მოიცალა!

ამბობდა ამას თავის გულში პეტრე და ეგონა, რომ მართლა და ეს ხალხი ამისთვის არის მოცლილი, სოფლელია და გაგაბრიყვოთო. ამათაც გაექცა და ხელახლად გადინაცვლა ადგილი. ძნელი რამ არის, როცა გუნება თავში გამწევ ცხენსავით დალოჯავს ჭკუის ლაგამს და ცალ მხრივ გაიწევს.

III

ამასობაში, ის, ფარაჯაში გახვეული ბიჭი, მიიყვანეს და სარჩობელას ქვეშ დააყენეს. ცალმხრივ მღვდელი მოუდგა, მეორე მხრივ ვილაცა ჩინოვნიკი. წითელ პერანგა ჯალათი უკან ედგა.

— ე მღვდელი რაღას გაუგოებია, ეუბნებოდა თავის-თავს პეტრე: ტერტერა იქნება, თორემ მართალი მღვდელი ამას რად იკადრებდა. ის წითელ პერანგა ვინ უნდა იყოს? იქნება თავი და თავი ჯამბაზი ეს იყოს.

ჩინოვნიკმა ქალაღი ამოიღო და წაიკითხა.

— თილისმის ლოცვა იქნება, თქვა პეტრემ თავის-თავად: უთუოდ ჯადოს იქმონენ, თორემ აი ვნახოთ. მაშ კაი ამბავი იქნება.

მერე მღვდელი რაღასაც ეუბნა ფარაჯაში გახვეულს, პეტრემ თუმცა ყურები აცქვიტა, ფეხის თითებზედაც შედგა, მაგრამ შორს იყო და ვერა გაიგო-რა.

ფარაჯაში გახვეულს გახადეს ფარაჯა, გადააცვეს

პერანგი თავიდან ფეხებამდე, ასე რომ პირის-სახე აღარ უჩანდა. წითელ პერანგა ჯალათმა გაასწორა სარჩობელაზედ ყულფი, მერე კიბე მიაღება სარჩობელის ბოძს. მოუბრუნდა უბედურს. ხელის კვრით წინ წაიგდო, აიყვანა კიბეზედ, მოსწია ყულფი, რომ თავი გააყოფინოს. ხალხს ხმა ჩაუწყდა, თითქო სული შეეხუთაო, თითქო ამოდენა ხალხის გულის ძგერა შედგაო.

ჯალათმა თავი გააყოფინა ყულფში, გამოაცალა კიბე და ჰკრა ხელი. ხალხმა ერთი ღრმად და ყრუდ ამოიქშინა, ისე როგორც ამოიქშენს ხოლმე უეცრად ცხელ-წყალ თავ-გადასხმული.

უბედური სარჩობელაზედ ჩამოეკიდა, ქანაობა დაიწყო და ფორთხალი, დიდ ხანს იქნია საწყალმა ფეხები.

დილამდი რომ სულ ეგრე იქნო ფეხები, მაინც არ დაგიჯერებ, ამბობდა თავის-თავად პეტრე.

ხალხი, წუთის წინად სულ-განაბული, ეხლა მხიარულად ჰყაყანებდა და ჰლაზლანდარობდა კიდეც. დაირღვა ხალხის გროვა, დაიშალა და გაიშალა მინდორზედ. ყველამ თავის სახლისკენ გასწია სრულიად კმაყოფილმა, რომ ეს სამარცხვინო და გულის ამაზრზენი თამაში ჰნახა. პეტრემ მიიხედ-მოიხედა და ჰნახა, რომ აღარავინ რჩება აქ. ჯარიც წამოვიდა. მარტო ორი ყარაული-ღა დარჩა სარჩობელასთან. იმ წითელ პერანგა კაცმაც გადიცვა რაღაც სხვა ტანისამოსი და გამოსწია. სარჩობელაზედ დარჩა უძრავად დაკიდებული ის უბედურის შვილი. პეტრე გაოცდა.

— ბიჭოს, ეს იყო! სთქვა თავის-თავად: ვერაფერი თამაში იყო. იქნება თვალთ-მაქცობა იმაში იყო, რომ შეცვალეს, კაცის მაგიერ ტომარა ჩაჰმოკიდეს, ფეხებს რომ იქნევდა... მართულებს ვერ გაუკეთებდნენ თუ!... მართულებით თუნდ ლეკურსაც ათამაშებენ. მაინც ვერაფერი

ამბავია, ტყუილად მოვცდი. აი აქ კი მოვტყუედი. აბა ვგდებულიყავ ჩემთვინ ბაკში. ერთი ლაზათიანად გამომეძინა, ის არა სჯობდა? მე ვთქვით ჰო, ეს ამოდენა ხალხი რაზედ გაბრიყვდა? ბიჭო, და, იქნება მართლა ჩამოარჩეს!.. ნეტავი მეკითხნა. ეჰ, დამცინებდნენ... ჰა, ვინ იცის? ე ხალხი რომ ასე ქეიფის გუნებაზეა, მიდის და მიყაყანებს მხიარულად! ეს რომ მართლა დარჩობა ყოფილიყო, ქვეები ხომ არ არიან, ოჯახ-დაქცეულები, ერთს ცვარს ცრემლს მაინც ჩამოაგდებდნენ. რაც უნდა იყოს ღვთის კერძო ადამიანია, კატა ხომ არ არი. მაგრამ ე ღელა-კაცობას რომ სულ ერთიანად თავი აქ მოეყარა'..

გულში დიდი ეჭვი ჩაუვარდა. ეხლა მარტო იმის დარდი ჰქონდა შეეტყო, რაში ტყუედება: იმაში, რომ ეს მართალი თვალთ-მაქცობაა: ტყუილი ჩამორჩობა, თუ მართალი ჩამორჩობაა. სწორედ გითხრათ, პირველში მოტყუებას უფრო ჰთაკილობდა მისი გული: აბა თვალთ-მაქცობამ ტყუილი მართლად როგორ უნდა მაჩვენოს ამ დროულ კაცსაო. და მართალი კი რომ ტყუილი გამოძვარიყო, ეგ არაფერი; მაგას როგორღაც უფრო ადვილად ჰყაბულობდა ჩვენი პეტრე. მაინც კი ძალიან უნდოდა შეეტყო მართალი.

ბევრჯელ გაუწია გულმა, მოდი დავეწევი ვისმე და ვკითხავო; ბევრჯერ მივიდა კიდეც და უნდოდა ეკითხნა თუ არა, შეფერხებულა:—არა, შეილოსა, დამცინებენო, ისევ ჩემს ჰკუას აფევე, ისა სჯობიაო.

ამ ფიქრებში გართული მიბარბაცებდა ჩვენი პეტრე ავლაბრის ბაკებისაკენ. გზაზედ ღუქანი დაინახა. ღუქნიდამ ხალხის ჟღრიამული გამოდიოდა.—მოდი, შევალ, ერთი ვნახოთ, რას იტყვიან დღევანდელ ამბავისასაო, იფიქრა: თანაც ცოტად დაენაყრდები, დილას აქედ არა მიჭამია რაო. შევიდა, მოითხოვა ნახე-

გარი ჩარეჟი ღვინო, მოათლევინა გამხმარი ზურგიელი, მიჯდა კუთხეში და ქეიფს მიეცა. დაჯდა თუ არა, თითქო ფეხ-და-ფეხ მოჰყვაო, შემოვიდა ერთი ნაბადში გახვეული ყმაწვილი კაცი, ამ ახლად მოსულმა მოითხოვა საწერ-კალამი, ქალალდი, დაეყრდო დაზგას და წერა დაიწყო. ჩვენი პეტრე ხელახლად დაააცქერდა ახალს სტუმარს. რა ვქნა, სად მინახავს ეს ბიჭიო, იძახდა გულში. თვითონ ბიჭი თავ-აუღლებელად სწერდა წიგნსა. ამ ყოფაში კარგა ხანმა გაიარა, პეტრეს დაგვიანება აინუნშიაც არ მოსდიოდა და იმ ბიჭის ცქერაში ისე ნელა ილოღნებოდა, რომ საღამომდისაც თავის საუზმეს ვერ გაათავებდა. მისი ფიქრი სულ ის ბიჭი იყო: რა ვქნა, მეცნობა და რატომ არ მაგონდებაო, წამ-და-უწუმ ეკითხებოდა თავის თავს და თვალს არ აშორებდა. მზემ კარგა გადაიხარა ჩასავალისაკენ და პეტრე კი იმ ბიჭის ვინაობით გაკვირვებული არ იძროდა ადგილიდამ. ბოლოს, რომ მეტი გზა აღარ იყო, პეტრე წამოდგა და, იმ ბიჭის უამბობით წყურვილ მოუკვლევი, მივიდა, მედუქნეს გაუსწორდა, ერთი კიდევ გადაავლო თვალი იმ ბიჭს და ფუს-ფუსით გაექანა ავლაბრისაკენ. ჯერ ბაკე-ბამდე კიდევ კარგა მანძილი იყო, რომ უეცრად უკანიდამ ვილაცამ მხარზედ ხელი დაჰკრა. პეტრე მობრუნდა. დაინახა ისევ ის ნაბადში გახვეული ტანად მაღალი ყმაწვილი ბიჭი, თვალეზზედ ქუდ-ჩამოფხატული.

— აჰა, ჩამომართვი ეს წიგნი, უთხრა ყმაწვილმა ბიჭმა და მიაჩეხა ხელში ქალალდი: თუ შენ კითხვა არ იცი, წააკითხე ვისმე და ყური კარგად დაუგდე. დღევანდელს ამბავს ამ წიგნიდან შეიტყობ.

სთქვა ესა თუ არა, მაშინვე გამობრუნდა ყმაწვილი ბიჭი და თუმცა ნაბიჯით წამოვიდა, მაგრამ ასე ჩქარა კი

რომ ჩვენი პეტრე სირბილითაც ვერ დაეწეოდა. პეტრემ გაოცებულმა მარტო ესლა მოასწრო ეკითხნა წარმავალისათვის:

— ბიჭო, ვინ ხარ? სახელს მაინც მეტყუდი.

— წიგნი გეტყვის, წიგნი—დაუძახა ნაბდიანმა და გასწია ისე, რომ უკან აღარ მოუხედნია.

ეხლა მოაგონდა პეტრეს, რომ წელან სარჩოზელ აზედ ერთი ნაბდიანი ბიჭი სულ გვერდით აეტუხებოდა ხოლმე, საითაც კი წავიდოდა.

— განა არა, სთქვა თავის-თავად: მაშინვე მივხედი, რაღაც ამბავია. როგორც კრუხი წიწილას, ისე გარს დამტრიალებდა. ნაბდიანი იყო, მაგასავით თვალეზედ ქუდი ჩამოეფხატა. სწორედ ისევ ის ბიჭია, თუნდა დაგენაძლიო.

ვის ენაძლევებოდა, ეგ არ ვიცო, ხოლო ეგ კი იყო, რომ წიგნი აიღო-დაიღო, გადაატრიალ-გადმოატრიალა, ჩაიღო ჯიბეში და სთქვა ნატვრითა:

— ახ, ნეტავი წიგნი ვიცოდე და! დღევანდელს ამბავს ამ წიგნიდამ შეიტყობო. იქნება მატყუებს კიდევ მაგრამ რაო? თავის თავს მოატყუებს, მე რა? თითონ წავიდა, ხომ ვერ დამცინებს.

IV

უფრო გამალებული წავიდა პეტრე ავლაბრის ბაკე-ბისაკენ. გული არ უთმენდა, უნდოდა მალე გაეგო, რა ეწერა წიგნში. ამის შვილმა წიგნი კარგად იცოდა, მღვდელთან იყო ნასწავლი. პეტრე მიდიოდა, მაგრამ გული ფეხს უსწრობდა.

— რა რიგ გაგძელდა ეს ოხერი გზაო, ამბობდა გულში: მივდივარ და ველარ მივსულვარო.

ბოლოს, როგორც იყო მივიდა. ოფლი წურ-წურით ჩამოსდიოდა და სულს ძლიეს იბრუნებდა დაღალულობისაგან. მიათვალ-მოათვალა იქაურობა, ჰნახა, რომ არავინ არის. მეურმეები დაქსაქსულიყვნენ, ბაზარში გასულიყვნენ: ზოგს რა უნდა ეყიდნა საშინაოდ, ზოგს რა. პეტრეს იამა, რომ არავინ იყო ბაკში; იამა უფრო იმიტომ, რომ ამის შვილი მარტოკა აქ სადმე უნდა ყოფილიყო, რადგანაც ქალაქში იმას არაფერი საქმე ჰქონდა. მართლაც, იქავ დერეფნის გრილოში იპოვნა შვილი; მიწოლილიყო გრილოში და ეძინა. გააღვიძა.

— ერთი ადევ, ეს წიგნი წაიკითხე. უთხრა პეტრემ და მიაწოდა წიგნი.

შვილმა თვალები მოიფშვნიტა, გაიზმორა და წიგნი ჩამოართვა.

— სად გიპოვნია, მამი? ჰკითხა შვილმა.

— მიპოვნია კი არა! მოვდიოდი და ხელში მამაჩეჩეს, უპასუხა პეტრემ. სხვა რამის დამატება მეტი ეგონა.

შვილმა წიგნი გახსნა, გადაშალა და ასიგნაციები გადმოცვივდა. გაოცდნენ შვილი და მამა, ეს რა ამბავიაო. შვილს ფულის დათვლა უნდოდა, მამა გაუწყრა და ტუქსეით უთხრა მოთმინება-დაკარგულმა.

— რა დროს ეგ არის! ერთი წაიკითხე-მეთქი, რა სწერია. ლამის გული ბუდიდამ ამომვარდეს, ველარ მომითმენია.

შვილმა დაიწყო კითხვა:

„დღეს რომ ყმაწვილი ბიჭი დაარჩეს, ჩემი ძმა იყო“...

— რაო? გააწყვეტინა კითხვა ზარ-დაცემულმა პეტრემ და ელდისაგან გაფითრდა: ჩამოარჩესო!... მაშ მართალი იყო ის ამბავი!.. მაშ ხალხი რაღას ჰხარხარებდა მერე!... წაიკითხე, წაიკითხე. ნეტა არ მენახა...

— მამი, რას ამბობ? ჰკითხა გაოცებულმა შვილმა: რატომ ეგრე დამთხვევით და გადარეულად ჰლაპარაკობ!?

— წაიკთხე-მეთქი, მე ვიცი, რასაც ვლაპარაკობ,— უთხრა პეტრემ წყრომით და გულის აღელვებით. საწყალი ბერი კაცი სულ თრთოდა, თითქო აცახცახებდა.

შვილმა გაიქნივ-გამოიქნივა თავი, — მამა ჩემს ეს რა დამართვიაო, და დაიწყო ისევ კითხვა:

„მამა ჩვენი ერთი ღარიბი აზნაურიშვილი იყო. როცა მოკვდა, ჩვენ ორნი ძმანი პატარება დავრჩით. დედა მალე გაგვითხოვდა. შეირთო ერთი ვიღაც აზნაურიშვილი, ქალაქში მსახურობდა. რაც მამისაგან დედულ-მამული გვქონდა, — ცოტა, მაგრამ იმოდენა, რომ ტკბილისა ლუკმის ილაჯი გვქონებოდა — სულ მამინაცვალმა წაგვართვა, დაგვიყიდა, მიცვალ-მოცვალა და ჩვენ ცარიელზედ დაგვსვა. მინამ პატარები ვიყავით, ჩვენ სოფლად ვეყარენით უპატრონოდ და ისინი კი ქალაქში იყვნენ. როცა მოვიდოდნენ, ჩვენ საწყლებს სულ ტყავს გვაძრობდნენ ცემითა. შიშველ-ტიტველი, მშიერ მწყურვალნი ვეხეტებოდით სოფლის ორ-ლობებში უპატრონოდ. ბიჭი იყო შინამოსამსახურე, ჩვენ გვცემდა, მამინაცვალი იყო, ჩვენ გვცემდა, ყველანი შინაურები, ვისაც კი შეეძლო, გვიტყაპუნებდნენ თავში. ბევრს უცხოს, მართალია, ვეცოდებოდით საწყალი ობლები, მაგრამ შველა კი არსად იყო. ბოლოს, რომ ცოტა წამოგვიზარდენით, მამინაცვალმა მოგვიშორა თავიდან, მიგვაბარა სალდათის სკოლაში თუქურმიშაზედ, ვაიდან ვუისში ჩაგვადლო. აგვიყროლეს სული რუსულის ლანძღვითა და თრევითა, ამოგვართვეს სული ცემა-ტყეპითა. ვითმინეთ და ველარავიტანეთ. დავკარით ფეხი და გამოვიქეცით. შევიარეთ ჩვენს სოფელში, ჩვენის ძველის სახლიდამ ბიჭებმა გამოგვყარეს, ერთის ღამის ბინაც არ მოგვცეს. გამოვედით ორნი ობო-

ლნი ამ ტრიალ დედა-მიწაზედ უპუროდ, უფულოდ, უბინაოდ, უნუგეშოდ, უთვის-ტომოდ. ვის შესტკივდებოდა ჩვენთვის გული? ჩვენ ყველასათვის უცხონი ვიყავით, ყველანი ჩვენთვის. გამოვწიეთ ქალაქისაკენ, გაბოროტებულნი, მთელს ქვეყანაზედ გულამღვრეულნი. გადავემტერეთ უსამართლო ქვეყანას, გადავემტერეთ ყველას, მამინაცვალს, დედას, ავსა, კარგსა, შენა და სხვას. პატარები ვიყავით, ყველა ჰხედავდა, რომ თვალ-ნათლივ გვძარცვავდნენ, არავინ არ გამოგვესარჩლა, არავინ მოგვეშველა, არავინ ხმა არ ამოიღო. ჩვენი ცოდვა ყველამ დაიღო კისრად. მამინაცვალმა კი არა, თქვენ ყველამ გაგვძარცვეთ ჩვენ, თქვენ ყველამ მოგვკლეთ ბოლო. მინამ ცოცხალი ვარ ყველას გადვიხდი და როცა აღარ ვიქნები, იქ, ღმერთს გავცეთ ყველამ პასუხი. სულ ყველანი იქ მივალთ და იქ, დავუდგებით ერთმანეთს პირის-პირ. ვნახოთ, ვინ გამოვა მართალი, ვინ მტყუანი. ღმერთი გულს უფრო სინჯავს, მინამ საქმეს; იქ სამართალი არ გაბრუნდდება.

... გახსოვს, ამ ოთხის წლის წინად ლოჭინის ხევის პირს რომ ურმები გამოშვებული გქონდათ? გახსოვს, ორი ყმაწვილი რომ მოგადგათ? ისინი ჩვენ ვიყავით, ორის დღის უკმელები. საწყალმა ჩემმა ძმამ, ბეჟანს რომ ვეძახოდი, ბევრი ტყუილი ილაპარაკა მაშინ... მე მწყინდა ეგ, მე მაგას ვთაკილავდი, მაგრამ ვერა გავაწყე-რა. ჩემი საცოდავი ძმა! უჯათი იყო, თვით-რჯული და ვაი რომ ამასთანავე გულნამცეცაც იყო. ღმერთმა მიპატიოს ის ერთად-ერთი სული, ის ერთად-ერთი ჩემი სისხლი და ხორცი, ის ერთად-ერთი ძმა-კაცი, ის ერთად-ერთი აღამიანი ჩემი კეთილის-მყოფელი, ჩემთვის თავდადებული, ჩემი მოსიყვარულე და ერთ-გული. დღეს ჩემის თვალით ვნახე რომ კატასავით დამირჩეს!.. განა ამას შევარჩენ ქვეყანასა, მინამ კაცი მქვინ, მინამ თავზედ ქუდი მხურავს, მინამ პირში სული მიდგა!

„შენ მაშინ გულის-ტკივილით დაგვიურვე. შენმა გულ-კეთილობამ კინალამ მადლის შუქი არ ჩააწვდინა ჩემს ბნელს გულამდე, კინალამ შენმა გულ-კეთილობამ არ მომინადირა. მთელი ღამე არა მძინებია, გამიკრთა მაშინ ძილი, თუმცა ძალიან დაღალული ვიყავ. როცა ჩემი ძმა წამოდგა და შენ ჯიბეების კრა დაგიწყო, გული დამეთანაღრა, ავიმრიზე, თმა ყალბზედ შემიდგა. მაგრამ ხმა არ გავე, არ გავე, არ დავუშაღე. გაწყდეს, საცა წვრილია-მეთქი!... ეგეც ჩემი მძარცველია, ეგ რომ კაცი ყოფილიყო, მე არ გამაძარცვინებდა-მეთქი.

„გაგქურდეთ და ჩამოვედით ქალაქს. აქ ცოდვაც და მადლიც უფრო ხალვათად დადის. ორივეს დიდი შარა გზა აქვს. მას აქედ დღე არ გამოსულა, რომ არავინ არ გაგვეძარცვოს. ჩვენი დანაკარგი, ვინც შეგვხვდა, ვაზლვევინეთ. ამით ვირჩენდით თავსა, ამითვე ვიფხანდით ისარ-ნაკრავს, გამწარებულს და გაბოროტებულს გულსა. გული მაინც არ დაგვიცხრა, რაღაცას ღამობდა, საითღაც იწევდა. ვერ დავაამეთ და ვერა...

„ამ ორის წლის წინად ისე მოხდა, თითქო თითონ ბედმა მოგვიყვანა მამინაცვლის სახლშიო. დედა ჩვენი მაშინ შინ არ იყო, სოფელში გაესტუმრებინა ქმარს. შევუცვივდით ღამე ორნივ ძმანი, მამინაცვალი შემოგვაკვდა, გვინდოდა აგვეკლო იქაურობა და ვეღარ მოვასწარი. შეგვტიყეს, პოლიცია თავს დაგვესხა. მე კი გამოვასწარ და ჩემი საწყალი ძმა მოემწყვდიათ და დაეჭირათ. ბოლო ხომ იცი: დღეს ჩემის თვალთ ვნახე, რომ ჩემი ერთადერთი ძმა, ერთად-ერთი კეთილის-მყოფელი კატის კნუტისავით ჩამომირჩეს. თქვენ იღეჭით და სეირს უყურებდით, მე კი უყურებდი და ვიწოდდი... არ შეგარჩინთ, არა, ამ ამბავს!... ყველამ უნდა მიზღას ჩემი დანაკარგი.

ძმის სისხლს, მინამ ცოცხალი ვარ, ავიღებ. მძულს ქვე-
ყანა და ადამიანი უფრო. ჩვენ შუა საბოლოოდ ჩავტეხე
ხიდი: მე ერთი აქედ პირას დავრჩი, თქვენ მრავალნი იქით.
განკითხვის დღემ გამოაჩინოს, საით არიან მართალნი და
საით მტყუანნი. ღმერთი გულთა მხილავია; მინამ საქმეს
სასწორზედ დასდებდეს, ჯერ გულში ჩახედავს ადამიანს.
მე ჩემი გზა მართლის გზა მგონია. მართალი ვარ, თუ
მტყუანი,—არ ვიცი. ეს კი ვიცი, რომ ერთი პატარა
ძარღვი კიდევ მქონდა გულში და ისიც დღეს სარჩობე-
ლაზედ ჩამწყდა. ამით სამუდამოდ მოვწყდი ქვეყანასა,
როგორც წინადვე მოტეხილი ტოტი უკანასკნელ ძაფზე-ღა
დაკიდებული. მშვიდობით!.. თუ როდისმე ჩემი ნახვა მოიწა-
დინო, მოდი და მეც ჩემ ძმასავით სარჩობელაზედ მნახე.
ჩემი ბოლო ეგ არის.

„არ ვიცი რად და ჩემი გული კი იწევდა, რომ შენ
წინ გადაშლილიყო.—აჰა გადაგიშალე და ლოდი ამეცალა.

„შენს სამს და ათ შაურს ერთი ათად გიბრუნებ.
შენმა გულ-კეთილობამ რომ ტკბილი ნალველი ჩამისახა
გულში და კინაღან არ დამიმორჩილა, აქამდის კიდევ გუ-
ლში მიღვივის, როგორც ნაცრის ქვეშ შენახული ნალვერ-
დალი. ისიც გაქრება, ვიცი. განა შენ კი ამხანაგი არა ხარ
ჩემის მამინაცვლისა? განა შენ კი არ დამირჩე ერთად ერ-
თი ძმა? განა შენ კი არ მიიყვანე ის სარჩობელამდე?“

შვილი გაოცდა, მამას ცივმა ოფლმა დაასხა.

—მე რა შუაში ვარო! დაიძახა კვნესით და თრთო-
ლით შეშინებულმა პეტრემ. პეტრე მთლად ცახცახებდა.
მართლა და ჩვენი ბებერი პეტრე რა შუაში უნდა იყოს..